

ד' אמות בגט

ראשי פרקים

מבוא: ד' אמות במציאה ובגט

א. כשקדם הבעל לתוך הד' אמות

ב. כשקדם אדם שלישי לד"א בגט: מחלוקת אחרונים

1. חידושו של הבית שמואל

2. דעת התורת גיטין ורעק"א נגד הבי"ש (קנין לפרטי הדברים)

ג. דעת בית הלוי (קנין כללי)

1. הראיה מבי"מ (י,א) שהקנין כללי

2. יישוב דברי הבי"ש (בסימטא)

3. דעת שו"ת עמודי אור (קנין כללי)

4. הקושי בדברי ביה"ל

ד. יסוד קנין ד' אמות: "מקומו" הטבעי של אדם

1. הריטבי"א ובעל המאור: ד' אמות בקנין ובשבת

2. הסבר דעת הבי"ש

3. ביאור דברי רעק"א בשו"ת ח"יב, צו

ה. סיכום

מבוא: ד' אמות במציאה ובגט

תקנו חכמים שארבע אמות של אדם יהיו קונות לו דבר הפקר (מציאה) הנמצא שם, ואין אחר רשאי לתופסו, כדי שלא יבואו בני אדם להתקוטט זה עם זה.¹ תקנת חכמים זו היא דוקא בסימטא או בצדי רשות הרבים, שאין אנשים רבים נדחקים לשם. אבל ברשות הרבים לא תקנו ד' אמות, כיון שרבים נדחקים לשם.²

להלכה נפסק שד' אמות קונות אף במתנה (שו"ע חו"מ רמג, כב) ובמכר (רמ"א ר,א). בירושלמי (פאה פ"ד ה"א) בארו שהדברים קל וחומר, ומה במציאה

¹ בי"מ י,א. כל החפניות לקמן המובאות ללא ציון המסכת והדף הן לגיטין עח.

² בי"מ י,ב. וראה לקמן הערה 23.

שאין דעת אחרת מקנה אותה, ד' אמות קונות, במתנה ובמכר שדעת אחרת מקנה כל שכן שקונות. ואף על פי שעיקר התקנה היתה במציאה משום דלא אתי לנצויי, וזה לא שייך במתנה ובמכר, מכל מקום, אחרי שתקנו במציאה לא פלוג רבנן.³

עוד תקנו חכמים, שגם בגיטין ד' אמות קונות,⁴ שאם זרק לאשה גיטה בתוך ד' אמותיה היא מגורשת.⁵ הטעם שתקנו כן בגיטין הוא משום עיגונא.⁶

³ ריטבי"א (בי"מ י ד"ה תקינו) ועיי"ש המחלוקת בדבר.

⁴ לדעת רוב הראשונים ד' אמות בגט הן תקנת חכמים, וכפי שכתבנו בגוף המאמר, וראה לקמן הערה 11 דעת הסוברים דהוי מדאורייתא. ויש להעיר, שמחלוקת היא האם בגט צריך גרדי קנין ממש שתקנה את הגט, או סגי בנתינה לרשותה. דעת הקצות (ר,ה) שסגי בנתינה (אולם, מדבריו בסו,כו משמע שצריכה לקנות הנייר). ושיטת הגרש"ש (גיטין סי' ה) שצריכה לקנות את הגט אלא שגוה"כ שזוכה בגט ע"י הנתינה, ולא צריך דרכי הקנינים. ואע"פ שבמאמרינו כתבנו לשון קנין ביחס לגט, לא באנו לנקוט עמדה בשאלה זו.

⁵ גיטין עח,א.

⁶ תוסי' (בי"מ י,א ד"ה ארבע), ורא"ש (בי"מ פ"א, כח).

ויש לציין, שנחלקו הראשונים היאך התקני"ח של ד' אמות מועילה להתיר אשת איש מדאורייתא. הר"ן (מ,ב ברי"ף) כתב: "ואע"ג ד' אמות לכ"ע אינן קונות דבר תורה, כיון דרבנן תקנינו ואמרי שיהיו קונות – הרי הקנום לו ועשאוהו כחצרו, והפקר ב"ד הפקר". כלומר, התקנה של ד' אמות במציאה היתה להקנות לו את ה**רשות** (=השטח) של הדי' אמות שיהיו כחצרו ורשותו ע"י הפקר ב"ד הפקר. ומתוך כך, ממילא קונות לה די' אמותיה גם את הגט בקנין גמור מהתורה (בי"ש קלט,כד).

לעומתו, כתב הרמב"ן (ד"ה ארבע): "...וטעמא דמתניתין... משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש". כלומר, הגט מועיל רק מדרבנן, ע"י שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה.

בעל האבני מילואים (ל,ה) באר שלדעת הרמב"ן תקנת חכמים בדי' אמות במציאה לא היתה להקנות את הרשות אלא רק את ה**חפץ** הנמצא בתוך הדי' אמות. וכיון שכך, אע"פ שקנתה את הגט ע"י הדי' אמות מבחינה ממונית, אין זה מספיק לגירושין, שהרי צריך שיכנס הגט לרשות האישה. וכיון שהרשות אינה שלה לא הוי הגט מדאורייתא אלא רק מדרבנן מכח אפקעינהו.

ואולם, האמרי בינה (קונטרס הקנינים יד) כתב שיתכן וגם הרמב"ן מודה לר"ן בדי' אמות של מציאה שהתקני"ח היתה להקנות לו את ה**רשות**. ורק בגט כיון שאי אפשר להקנות לה את החצר (הממון) בעל כורחה, וממילא נמצא שאינו יכול לגרשה בעל כורחה, בזה כתב הרמב"ן שדי' אמות מועילות מדרבנן מכח אפקעינהו. לדבריו, יודה הרמב"ן שבקידושין מועיל מדאורייתא, כיון שהקנו לה את הרשות. בדומה לכך כתב גם בחלקת יואב (אה"ע יד), עיי"ש. וראה עוד בתוסי' הרי"ד (=הרידב"ז) על הירושלמי (פאה פ"ד ה"ב) שהאריך להוכיח שקנין ד' אמות הוי "קנין גוף הקרקע לשעה", ולא רק קנין החפץ המונח בדי' אמות. וראה עוד משי"כ לקמן בהערה 16

הסבר אחר כתב הדבר אברהם (ח"א,א,ו), שקנין ד' אמות מועיל בגט מדאורייתא, כיון שרה"ר קנויה לכל העולם, ומה שלא קונה מדין חצר משום דהוי כחצר השותפין שאין קונים זה מזה. ותקנו חז"ל להפקיע מהדי' אמות שלה רשות כל העולם ע"י הפקר ב"ד, וממילא נשאר הדי' אמות רשותה בלבד וקונה מדין חצר, עיי"ש.

נחלקו הראשונים האם בגט מועיל קנין ד' אמות גם ברשות הרבים, שכן איתא במשנה בגיטין (עא, א):

היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה: קרוב לה - מגורשת, קרוב לו - אינה מגורשת, מחצה על מחצה - מגורשת ואינה מגורשת.

א. לדעת התוספות (ד"ה ר' יוחנן, בתני השני), רמב"ן (ד"ה ד' אמות) ורשב"א (ד"ה ארבע בתני הראשון): ד' אמות בגט הינן כמו במציאה, והיינו, שאינן קונות ברשות הרבים אלא רק בסימטא וצידי רשות הרבים. ומה ששנינו "ברשות הרבים" הכוונה לצידי רשות הרבים או לסימטא.

ב. לדעת הרשב"א (שם בתני האחרון), תוספות הרא"ש (ד"ה ד' אמות), המאירי (ד"ה ונראה) ותוס' רי"ד (בי"מ י, ב ד"ה רב): אף על פי שבמציאה אין קנין ד' אמות ברשות הרבים, מכל מקום בגט תקנו שד' אמות קונות גם ברשות הרבים, כמפורש במשנה. טעמים שונים נאמרו לכך:

1. בגיטין תקנו שיועיל גם ברשות הרבים משום תקנת עגונות.⁸

2. בגט דעת אחרת מקנה.⁹

3. כיון שאישה מתגרשת בעל כורחה, קונה את הגט בקנין קל.¹⁰

4. יש הסוברים שד' אמות בגט הן מדאורייתא ולא מתקנת חכמים, ומטעם זה מועילות גם ברה"ר. וראה בהערה.¹¹

⁷ וכן ברש"י: יבמות (לב, ד"ה ספק), בי"מ (י, ב ד"ה קטנה), גיטין (יב, ב ד"ה וכי תימא - גבי שטר שחרור).

וראה עוד לקמן בהערה 15 משי"כ בשם הגהות פורת יוסף.

⁸ רשב"א (ד"ה ארבע בתני האחרון), הריטב"א (כת"י, ד"ה היכי) וכן נקט הב"ש (לה; קלט, כ) בדעת הרמב"ם והשו"ע. בהמשך דברינו נתייחס בעיקר לטעם זה.

⁹ תוס' הרא"ש (ד"ה ד' אמות), הגה' מדרכי (בי"מ פ"א, סי' תכג בשם ר' ברוך) והגה"מ (גזילה ואבידה יז, ט). במראה הפנים לירושלמי (פאה פ"ד ח"ב ד"ה רובח) הקשה על טעם זה, שלפ"י לא מובן מדוע אי אפשר להקנות מתנה בד' אמות ברשות הרבים, שהרי גם במתנה יש דעת אחרת מקנה. ואולם, בתוס' הרא"ש הנ"ל כתב בפירוש: "גט וחוב ומתנה, כיון דדעת אחרת מקנה אותם קנו אפי' ברה"ר". וכ"כ בחז"י הרי"ם (ד"ה בתוס' הקשו) שמקח וממכר ומתנה קונה בד' אמות גם ברה"ר מהטעם הנ"ל.

מאירי (ד"ה ונראה).

¹¹ לדעת רוב הראשונים ד' אמות בגט הן מתקנת חכמים, אולם, התוס' רי"ד (בי"מ י, ב ד"ה רב) כתב שד' אמות במציאה הן תקני"ח משום שלא אתי לנצוי, אך בגט: "קבלה היא בידם מסיני דדי אמות קונות". כלומר, ד' אמות בגט הן מדאורייתא. לדבריו, זהו החסבר לכך שד' אמות בגט מועילות אף ברה"ר, משא"כ במציאה. וכן כתב המאירי (בי"מ י, א ד"ה ארבע): "ואני אומר שבגט [=קנין ד' אמות] אינו אלא מן התורה, אחר

במאמר זה נדון, בעז"ה, במחלוקת האחרונים ביחס לד' אמות בגט. ננסה ליישב את דברי הבית שמואל מקושיית רעק"א והתוי"ג, אשר יובאו להלן, ואגב הדברים לעמוד על יסודות קנין ד' אמות בגט ובמציא.

א. כשקדם הבעל לתוך הד' אמות

על המשנה שהבאנו לעיל כתבה הגמרא (גיטין עח):

היכי דמי קרוב לה, והיכי דמי קרוב לו?
אמר רב: ארבע אמות שלה - זהו קרוב לה, ארבע אמות שלו - זהו קרוב לו.
היכי דמי מחצה על מחצה?
אמר ר' שמואל בר רב יצחק: כגון שהיו שניהן עומדין בארבע אמות.
וליחזי הי מינייהו קדים?
וכי תימא דאתו תרוייהו בהדי הדדי,
והא אי אשר לצמצם!

מכח קביעה זו, שאי אפשר לצמצם, הסיקה הגמרא שמחצה על מחצה פירושו: "הכא בשתי כיתי עדים עסקינן, אחת אומרת קרוב לו ואחת אומרת קרוב לה".¹²

שאין כאן מערער הרי הוא כידה, אבל בדבר שיש בו מערערים אחרים הוצרכו לתקנת חכמים". גם הפני יהושע (גיטין עז, א ד"ה תלמוד; עח, ב ד"ה ר' יוחנן) כתב שד' אמות קונות בגט מן התורה, ולמד זאת מריבוי הפסוק "ונתן" דמשמע נתינה כל דהו, והיינו: "כל היכא דמשתמר לדעתה בלבד, אפילו אין הגט ברשותה - נמי מהני". וכתב הרב גוסטמאן לבאר את דבריהם (קונטרסי שיעורים ב"מ ס"י יא, אות ח): "דגט שאני דלא בעי בו קנין, רק סגי בנתינה לרשותה... וזהו דקאמר שהיתה בזה הלכה למשה מסיני, דאע"ג דד' אמות אינן קנויין לה, מכל מקום מיקרי רשותה". ויש להעיר, שכדבריו איתא בתוס' רי"ד עצמו (גיטין עח, ב ד"ה א"ר אסי): "קנין הגט אינו דומה לשאר הקנין דעלמא, דקנין דעלמא אין אדם יכול להקנות לחבירו בעל כורחו, והגט אדם מקנהו לאשתו בעל כרחו. א"כ טעם החצר דרבי ליה רחמנא לא בעבור קנין הוא, (אלא) שהרי היא עצובה בו ואינה חפצה לקנותו, [ואין] חצרה קונה לה, [ואעפ"כ] מתגרשת. אלא טעם הדבר הוא מפני שהוא משתמר לדעתה. א"כ בכל מקום שהוא משתמר לדעתה היא מגורשת, משא"כ בשאר קניינים דעלמא. משום הכי א"ר יוחנן: לגיטין אמרו ולא לדבר אחרי". וכן נקט הגר"א (חוי"מ קכג) בדעת הרמב"ם, שד' אמות בגט מהני ברה"ר כיון שהן מדאורייתא.

¹² ויש להדגיש, שהגמרא דחתה רק את דברי ר' שמואל בר רב יצחק, אך לא דחתה את דברי רב שקרוב לו היינו ד' אמות, כפי שהעיר שם המאירי (ד"ה אמר). יתירה מזו, מלבד הסברו של רב, שקרוב לו היינו ד' אמות, תובאו בסוגיא הסברים נוספים לדברי המשנה (ר' יוחנן, ולחלק מהראשונים גם שמואל), ויש להדגיש שגם הם לא נחלקו על עצם הדין של רב שד' אמות קונות בגט, וראה ביד דוד (ר' דוד פרידמן מקרלין, ורשא תרנ"ט) פסקי

מקוּשית הגמרא "ולחזי הי מיניהו קדים?" משמע שכאשר הבעל והאישה עומדים שניהם בתוך אותו ד' אמות, יכולת האישה לזכות בגט בד' אמות אלו תלויה בשאלה מי מהם קדם להכנס לתוך הד' אמות. דהיינו, אם הבעל קדם ואח"כ נכנסה לשם האישה, הבעל כבר זכה בד' אמות והיא אינה יכולה לזכות שם בגט. ואם היא קדמה ואח"כ בא הבעל, היא זכתה בד' אמות וקונה בהם את הגט.

יש מהראשונים שאף דייקו דין זה מדברי רב עצמו, שאמר: "ד"א שלו - זהו קרוב לו", והרי לא היה צריך לומר אלא "ד' אמות שלה זהו קרוב לה", דכל שהוא חוץ לד' אמות שלה מקרי קרוב לו. אלא, "קמ"ל דאי קדם איהו, אע"ג דאיהי נכנסת באותן ד"א דידיה - לא חשיבי אותן ד"א שיהא לה בהן חלק, ואפי' מגורשת ואינה מגורשת לא הוי, אלא כיון דאיהו קדים - כדידיה חשיבין להו לגמרי" (רשב"א, ד"ה ד"א).¹³

ב. כשקדם אדם שלישי לד"א בגט: מחלוקת אחרונים

1. חידושו של הבית שמואל

בעל הבית שמואל כתב (קלט, כה) שאם "בא אחר בתחילה והיא באה אח"כ - אז אין לה ד' אמות". כלומר, לא רק אם הבעל קדם לתוך הד' אמות היא אינה מגורשת, אלא אפילו אם אדם שלישי, שאינו בעלה, קדם ונכנס לתוך הד' אמות לפני האישה, הריהו מונע ממנה מלזכות בד' אמות אלו לקנות את גיטה.¹⁴

2. דעת התורת גיטין ורעק"א נגד הב"ש (קנין לפרטי הדברים)

בתורת גיטין (אה"ע קלט, יד; גיטין עח, א ד"ה והא) באר שדברי הב"ש הם דוקא כשהאדם השלישי עדיין עומד שם, אבל אם האדם השלישי ילך משם, יזכו הבעל והאישה ביחד בד' אמות. לאור זאת, הקשה על הב"ש שתי קושיות:

הלכות, הלכות אישות אות תעט, שחביא ראיות על כך. תודתי לר' אבישי אלבוים מספרית הרמב"ם ששלח לי מקור זה ומקורות נוספים.

¹³ ואולם, בחידושי הר"ן (ד"ה אמר רב) כתב: "ולי א"צ לכך, אלא משום מחצה על מחצה פריש ליה". ונראה שלדבריו קוּשית הגמרא "ולחזי האי מיניהו קדים?" היא מסברא.

¹⁴ לקמן (ג) נדון בדברי הב"ש במלואם.

א. הגמרא דחתה את ההסבר ש"מחצה על מחצה" היינו ששניהם עומדים בד' אמות כיון ש"אי אפשר לצמצם" שיגיעו שניהם בדיוק באותו רגע. והרי, לפי דברי הב"ש אפשר בנקל לצמצם, כגון שהיה שלישי בתוך הד' אמות ואח"כ הגיעו האיש והאישה בזה אחר זה, וכשהלך השלישי הרי שזכו ביחד בד' אמות האיש והאישה, אם כן, מדוע הקשתה הגמרא שאי אפשר לצמצם?¹⁵

ב. עוד הקשה, שאין סברא כלל לומר שאם בא אחד שוב אין לשני הבא אחריו זכות בד' אמות אפילו בדבר שאין לראשון שייכות בו, כגון מתנה שנותנים לשני.

מכח קושיות אלו הסיק התו"ג: "דלא תקנו ד' אמות רק שיהיה שלו לענין שיזכה בו מציאה ומתנה, אבל בדבר שאין שייך לו כלל ואי אפשר לזכות בו כגון שראובן בא תחילה ואח"כ בא שמעון לתוך ד' אמות ובא לוי ונתן מתנה לשמעון זכה שמעון בד' אמות, דלענין מה שאין לראובן שייכות בגוה זוכה שמעון ג"כ בד' אמות, דלא נתנו חז"ל לראובן שיהיו שלו לחלוטין, רק לענין הדברים ששייך בגויהו".

לפי זה מובן מדוע קבעה הגמרא שאי אפשר לצמצם, שכן גם אם יקדם אדם שלישי לתוך הד' אמות ואח"כ יגיעו האיש והאישה, כיון שהאדם השלישי לא שייך לענין הגט, הרי שלא זכה בד' אמות לענין הגט, ומי מהם שיקדם, הבעל או האישה, יזכה בד' אמות לענין הגט.

¹⁵ ביחס לקושית הגמרא והא אי אפשר לצמצם מן הראוי לציין:

א. התוסי' (ד"ה והא) ועוד ראשונים הקשו שגם אם מבחינה מציאותית אין אנו יכולים לצמצם, מכל מקום אפשר לבאר את דברי המשנה "מחצה על מחצה" כשהגיעו כמעט ביחד, וכיון שאנו לא יכולים לדעת מי מהם קדם הרי שזה ספק ומחמת הספק נפסק "מגורשת ואינה מגורשת!" ותירצו שלשון המשנה "מחצה על מחצה" משמע שזה מצב מבורר של מחצה על מחצה, כמו בתרי כתי עדים, ולא רק ספק, ולכך לא רצתה הגמרא להעמיד המשנה בהסבר זה.

ב. בתוסי' הרא"ש (ד"ה והא) כתב שאפילו אי אמרינן שבידי אדם אפשר לצמצם, היינו דוקא כשהתכוונו לצמצם, אבל אינו מצוי שיתכוונו ויצמצמו, ולא רצו להעמיד המשנה במקרה לא מצוי. באופן דומה כתב גם בפני תפארת ישראל (גיטין פ"ח בועז א) בשם הרב מהו"ר וואלף צעמפלבורג, דלפמ"ש תוסי' בבכורות (יז, ב) קושית הש"ס היא דדוחק לאוקמה מתניתין בדבר שאינו מורגל, שהזדמן שבאו שניהם בבת אחת.

ג. בהגהות פורת יוסף (גיטין עח, א) הקשה שאפשר להעמיד המשנה כגון שהיו עומדים ברשות אחר או ברשותו של הבעל ובשעת עמידתם הפקיר רשותו, ונמצא שבא קנין האיש והאישה ביחד! ותירץ שאי אפשר להעמיד כך כיון שבמשנה נאמר בפירוש שהיתה עומדת ברשות הרבים. וצ"ע עוד, שמזה ראייה לשיטת הפוסקים שד"א קונוט בגט גם ברה"ר, דאם נעמיד המשנה שהכוונה לצידי רה"ר וסימטא יהיה קשה כנ"ל.

כדברי התו"ג כתב רעק"א (בתוספותיו גיטין פ"ח,פו; ובשו"ת ח"ב,צו; ח"ג,נז), אך סיים שם שצ"ע לדינא.¹⁶

אלא, שיש לבאר לשיטתם, מדוע כשקדם הבעל הוא זוכה בד' אמות. שהרי, לדבריהם לא תקנו חכמים ד' אמות באופן כללי אלא רק לאותו ענין שהאדם יכול לזכות בו, והרי הבעל אינו זוכה בגט, אלא רק האישה. ונראה, שלפי התו"ג אע"פ שהבעל לא קונה את הגט, מכל מקום הוא נחשב שייך לענין זכיית הגט היות והוא המקנה. שכן, הוסיף שם התו"ג: "וכן בנותן ומקבל שייך לומר דאם כבר זכה הנותן בהד' אמות ממילא אין החפץ יוצא מרשותו כשמונה עדיין בד' אמותיו". משמע, שגם הנותן זכה בד' אמות, אע"פ שאינו הקונה אלא רק המקנה. וכן נראה לדייק ממש"כ רעק"א (בתוספותיו הני"ל) שהשלישי "אין לו שייכות לזכיית הגט", ולכן "זכה בד' אמות מי שיבוא לשם תחילה האיש או האישה". משמע, שהבין שלבעל, בניגוד לאדם השלישי, יש שייכות לענין זכיית הגט, וכפי שבארנו.¹⁷

ג. דעת בית הלוי (קנין כללי)

1. הראיה מב"מ (י,א) שהקנין כללי

רעק"א והתו"ג נקטו שהעיקרון שד"א קונות לאדם לפי פרטי הדברים נכון בין בגט ובין במציאה ומתנה. ואולם, ובשו"ת בית הלוי (ח"ג, מה אות א) חלק על דבריהם ביחס למציאה. לדבריו, מוכח מהסוגיא בב"מ (י,א) שגם מי שלא שייך באותה מציאה, מעכב אדם שני מלזכות בה. במשנה שם נאמר: "ראה את המציאה ונפל עליה, ובא אחר והחזיק בה - זה שהחזיק בה זכה בה". והקשתה הגמרא שיקנה הראשון בד' אמות, ותירצה: "כיון דנפל - גלי

¹⁶ ויש להעיר, שיתכן ומחלוקת הבי"ש עם רעק"א והתו"ג תלויה בחקירה שהבאנו לעיל (הערה 6) באיזה אופן תקנו את קנין ד' אמות. הבית שמואל נקט שהתקנה היתה להקנות את הרשות, וממילא הראשון שזכה בד' אמות זכה בהם לכל העניינים, ואילו רעק"א והתו"ג נקטו שהתקנה היתה להקנות רק את החפץ הנמצא בתוך הד' אמות, ולכן הקנין הוא רק לפרטי הדברים.

¹⁷ ייתכן וכך משמע גם מתשובת רעק"א (ח"ג, נז) עיי"ש. ואולם, בתשובה אחרת (ח"ב, צו) כתב רעק"א הסבר אחר, ונבאר את דבריו לקמן (ד3). בהמשך דברינו נציין הסברים נוספים לכך שהבעל מעכב האישה מלזכות בגט: א. הסברו של ביה"ל (2ג) שחכמים לא תקנו היכא דהוי תרתי דסתרי. ב. הסברו של העמודי אור (3ג) שחכמים הגבילו התקנה ברה"י כמו בסימטא ולא יותר. ויש להעיר, שאין מניעה לומר הסברים אלו גם לפי שיטת התו"ג ורעק"א.

דעתיה דבנפילה ניחא ליה דנקני, בארבע אמות לא ניחא ליה דנקני". והקשה ביה"ל, לפי דברי רעק"א והתו"ג כיון שהראשון הסתלק מזכותו לקנות מציאה זו בד' אמות, הרי השני יכול לזכות בה. מדוע אם כן אמרה המשנה שהשני זוכה בה רק כשהחזיק בה, היתה צריכה לומר שזכה השני מיד כשבא לתוך הד' אמות. אלא על כורחנו לומר, שאע"ג שאין לראשון את הזכות של ד' אמות ביחס למציאה זו (שהרי הסתלק ממנה), מכל מקום, כיון שעדיין עיקרן של הד' אמות הן שלו לענין מציאה אחרת אם תפול שם, שוב אין השני יכול לזכות בהן גם במציאה זו. כלומר, שלא חילקו בד' אמות לענין פרטי הדברים, אלא מי שזכה בד' אמות לענין מסוים, זכה בהן גם לשאר הענינים.¹⁸

2. יישוב דברי הבי"ש (בסימטא)

בעקבות דבריו, יישב ביה"ל את דברי הבי"ש ממה שהקשו עליו רעק"א והתו"ג. הבי"ש כתב שאם קדם אדם שלישי לתוך ד' אמות ואח"כ הגיעה האישה, אין לאישה זו ד' אמות אפילו לענין הגט. ובאר ביה"ל שדברי הבי"ש הם דוקא בסימטא. שכן, כיון שהאדם השלישי זכה בד' אמות לענין מציאה, זכה בהן לכל הענינים, ותו אין האישה יכולה לזכות בד' אמות אפילו לענין הגט.

לעומת זאת, הסוגיא בגיטין עח שהקשתה "והא אי אפשר לצמצם" דיברה דוקא ברה"ר, כפי שמוכח במשנה שם. וברה"ר נכונים דברי רעק"א והתו"ג שאם קדם שלישי לתוך ד' אמות הוא לא מעכב האישה מלקנות שם הגט. שכן, ברשות הרבים אין לשלישי כל זכות בד' אמות לענין מציאה, דלא תקנו ד' אמות אלא בסימטא או בצדי רה"ר, ורק לענין הגט, תיקנו ד' אמות לאישה גם ברה"ר, משום עיגונא.

עם זאת, אם הבעל קדם לתוך ד' אמות ברה"ר, הוא מעכב את האישה מלזכות בגט, ובאר ביה"ל הטעם, שאע"פ שאין לבעל שום זכות בד"א ברה"ר לענין מציאה, מכל מקום, חכמים לא תקנו שהאישה תתגרש ע"י ד' אמות אם הבעל קדם ונכנס לשם שהרי הוא דבר הסותר את עצמו, שהיא תקנה את הגט מהבעל בד' אמות שהוא קדם ונכנס לתוכן.

¹⁸ יש להעיר, שניתן לחלוק על ראייה זו, לפי מה שכתב בספר בנין יהושע (רי יהושע אלטר ווילדמן, ורשא תרנ"ח) (בי"מ י, ד"ה כתב) שהקשה כני"ל, ות"ר: "דכיון דתקנת ד' אמות היתה כדי שלא לית לאינצויי, וכיון דנפל גלי דרוצה לקנות... רק כוונתו לקנות בנפילה ולא בד' אמות, וכיון שרוצה לקנות אכתי אתי לאנצויי עם אידך, כיון שרוצה לקנות קודם חברו, משי"ה לא קני הדי אמות לאידך".

אם הבעל קדם ונכנס לשם שהרי הוא דבר הסותר את עצמו, שהיא תקנה את הגט מהבעל בדי' אמות שהוא קדם ונכנס לתוכן.

ואולם, ביה"ל סייג את דבריו, וכתב שהסבר זה בדברי הבי"ש יהיה נכון רק לסוברים שתקנו ד"א בגט גם ברה"ר, אך לסוברים שתקנת ד' אמות בגט היתה רק בסימטא או בצידי רה"ר, דברי הבי"ש נשארים קשים מכח קושית רעק"א והתו"ג.¹⁹

3. דעת שו"ת עמודי אור (קנין כללי)

נראה, שהעמודי אור נקט כדעת ביה"ל, שמי שזכה בדי' אמות לענין אחד זכה בהן לכל הענינים. בשו"ת עמודי אור (סי' צ, ב) הקשה על הסוברים שדי' אמות קונות גט לאישה גם ברה"ר משום עיגונא. מדוע אם קדם הבעל לתוך הדי' אמות אין האישה קונה הגט, הרי לבעל לא תקנו ד' אמות ברה"ר? ותירץ: "ההכרח לומר דחז"ל השוו מידותיהם שלא יועילו לה ד' אמות ברה"ר יותר מבסימטא, דלא מהני בסימטא אי קדים הוא, והכי נמי ברה"ר". כלומר, תקנת ד' אמות ברה"ר הוגבלה כמו בסימטא ולא יותר מסימטא. וכיון שאם קדם הבעל בסימטא לא זכתה האישה בדי' אמות, גם ברה"ר אם קדם הבעל לא תקנו לה ד' אמות.²⁰ נמצא, שבעל העמודי אור לא קיבל את ההנחה של רעק"א והתו"ג שהבעל מעכב בגט כיון שהוא נחשב שייך גם בגט. ועל כרחינו לומר, שמה שבסימטא הבעל מעכב את הדי' אמות מהאישה זה משום הדי' אמות שיש לו לענין מציאה. וזהו כדברי ביה"ל שמי שזכה בדי' אמות לענין אחד זכה בהן גם לכל הענינים.

דבר זה מוכח גם מהמשך דברי העמודי אור שכתב, שלפי זה, לדעת הפוסקים שתקנו לקטן נישואין, כאשר הבעל קטן, אע"פ שהוא קדם לתוך ד' אמות - תתגרש האישה, שכן לקטן אין קנין חצר ודי' אמות, ואינו מעכב על ידה. וכן, כאשר הבעל חרש, שלכ"ע תקנו לו נישואין, היות ואין לו ד' אמות למציאה, אפילו אם קדם הוא לתוך ד' אמות, תוכל אשתו להתגרש בדי' אמות. ומכל מקום סיים שצ"ע לדינא.

¹⁹ ועיי"ש בדברי ביה"ל שהאריך עוד בענין זה.

²⁰ באופן דומה כתב גם בעל חידושיי הרי"ם (ד"ה ד"א שלו): "וצ"ל דנגד הבעל והאישה תיקנו הד"א שיהיו כמו בסימטא, כיון דשניהם שייכים לזה וצריך לצאת מרשותו. וכיון דבסימטא ובצידי רה"ר אינה מתגרשת בכה"ג שהבעל עמד שם קודם דשם נעשה חצרו, ממילא לא העדיפו חכמים ברה"ר שאין ד"א קונה כלל, שיהיה עדיף לענין גט יותר מהיכא שקונה..." עיי"ש.

4. הקושי בדברי ביה"ל

כאמור לעיל, ביה"ל באר שדברי הבי"ש שאם קדם אדם שלישי לפני האישה, היא אינה קונה את הגט בד' אמות, הם דוקא בסימטא וצידי רה"ר, ולא ברה"ר. ואולם, מעיון מדוקדק בדברי הבי"ש נראה שמן ההכרח לומר שבדבריו התכוון גם לרה"ר, ואם כן, דבריו עדיין צריכים יישוב.

בהמשך הסוגיא בגיטין (עח,ב) מובאים דברי שמואל לרב יהודה: "שיננא, כדי שתשוח ותטלנו, ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה". ובאר רש"י את דבריו, ש"קרוב לה" שבמשנה הכוונה כדי שתשוח ותטלנו, ואפילו הכי אין לסמוך על כך להתירה להינשא עד שיגיע הגט ליד האישה ממש, גזירה שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב.

הבי"ש (קלט,כה) דן בגט הניתן בד' אמות, האם מחמירים כשמואל: "ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה", ואם כן - מתי? וציין לשלש שיטות בראשונים:

א. שיטת הרא"ש והרשב"א, וכן פסק הרמ"א: אפילו במקום שד' אמות קונות לאישה, מכל מקום, אם הבעל נכנס אחריה לתוך ד' אמות שלה - מחמירים כשמואל, והגט פסול מדרבנן.

ב. שיטת התוספות והר"ן: אפילו אם הבעל נכנס אחרי האישה לתוך חדי אמות שלה - הגט כשר.

ג. שיטת המ"מ: אפילו אם הבעל לא נכנס לתוך ד' אמות שלה - הגט פסול מדרבנן, מחמת חומרא דשמואל.

המ"מ דייק מלשון הרמב"ם (גירושין ה) כשיטתו. וכך כתב שם הרמב"ם:

הלכה יג: זרקו לה ברה"ר או ברשות שאינה של שניהם קרוב לו - אינה מגורשת. היה הגט מחצה למחצה, וממחצה למחצה עד שיהיה קרוב לה - הרי זו ספק מגורשת. היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו הרי זה פסול עד שיגיע הגט לידה ואח"כ תנשא בו לכתחילה...

הלכה טו: בא הוא תחילה ועמד, ואח"כ עמדה היא כנגדו וזרקו לה... עמדה היא תחילה ובא הוא ועמד כנגדה וזרקו לה...

ודייק המגיד משנה, שהרמב"ם כתב בהלכה יג: "היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו הרי זה פסול עד שיגיע הגט לידה". היות והשיעור "בכדי שתשוח ותטלנו" הוא קטן מדי אמות, בהכרח שהגט מונח בתוך ד' אמות שלה. והנה, רק בהלכה טו החל הרמב"ם לדון במקרים בהם הבעל והאישה נכנסו לאותן

ד' אמות, ואם כן, על כרחינו לומר שבהלכה יג מדובר שהבעל לא נכנס לתוך ד' אמות שלה. נמצא "מבואר בדבריו ופשוט, שאע"פ שאין הבעל תוך ד' אמותיה, הוא (=הגט) פסול עד שיגיע לידה".

ואולם, הבי"ש דחה ראיה זו,²¹ שכן, לפני דברי המגיד משנה קשה הדין האמצעי בהלכה יג: "היה הגט מחצה למחצה, וממחצה למחצה עד שיהיה קרוב לה - הרי זו ספק מגורשת". בפשטות, דין זה כולל גם מקרה בו הגט מונח קצת יותר רחוק מכדי שתשוח ותטלנו, אך עדיין הגט בתוך ד' אמות שלה. ואם כן, כיון שהגט בתוך ד' אמות שלה, היה צריך להיות הדין שמגורשת מדאורייתא, ופסול מדרבנן (חומרא דשמואל), והרי הרמב"ם כתב שהוי ספק מגורשת מאורייתא.²²

כדי ליישב את הרמב"ם כתב הבית שמואל את חידושו: "דאיירי שם (=בהלכה יג) דאין לה ד' אמות, כגון שבא אחר בתחילה והיא באה אח"כ, אז אין לה ד' אמות". ואם כן, כיון שמדובר בהלכה יג כשאין לה ד' אמות, ממילא נדחתה ראיית המ"מ.

נמצא, שדברי הבי"ש בחידושו מוסבים על דברי הרמב"ם בהלכה יג, והרי הרמב"ם פתח הלכה זו: "זרקו לה ברה"ר או ברשות שאינה של שניהם". אם כן, על כרחינו לומר שלדעת הבי"ש, גם ברשות הרבים אם קדם אדם שלישי לד' אמות האישה אינה יכולה לזכות בהן בגט, ודלא כדברי ביה"ל.

ד. יסוד קנין ד' אמות: "מקומו" הטבעי של אדם

1. הריטב"א ובעל המאור: ד' אמות בקנין ובשבת

הריטב"א כתב בחידושו (מכת"י, ד"ה ופרקינן) שד' אמות בגט הם אפילו ברה"ר. למרות שביחס למציאה תקנו דוקא בסימטא וצידי רה"ר. והטעם: "דיליף משבת, דארבע אמות של אדם אפי' ברשות הרבים כחצרו דמייך לענין טלטול, ואפי' היכא דלא קני ליה שביתה בגויהו".

הריטב"א עמד גם על ההבדל בין ד' אמות בשבת ובגט: "ואע"פ דגבי שבת אפי' היו מקצת אמותיו של זה לתוך אמותיו של זה מביאין ואוכלין באמצע,

²¹ בב"ש מהדו"ק (קלט, כא) הוכיח מהרמב"ם הנ"ל כמו המ"מ, ובמהדורא בתרא חזר ודחה ראיה זו.

²² ראה מחצית השקל על הבי"ש.

ואפי' היכא דקדים בהו חד מינייהו. התם לענין טילטול דכיון דחזו לתרוייהו לטלטוליה בהו, תרווייהו משתרו בה, אבל לגבי גט לאפוקי מרשותא דבעל עיולי ברשות אשה בעינן, ובתת ההוא דקדים בהו אזלינן".

גם בעל המאור קשר בין קנין ד' אמות ובין איסור טלטול ד' אמות ברה"ר בשבת. הגמרא בשבת (צו,ב) קבעה שאיסור העברה ד' אמות ברה"ר - גמרא גמירי לה. וכתב בעה"מ (שם): "כל ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי לה, וכולהו תולדות דרה"ר לרה"ר נינהו, לפי שד"א של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא חוצה להן בזורק או במעביר - כמוציא מרה"ר לרה"ר דמי".

לכאורה, דברי המאור קשים מאוד, שהרי תלי תניא בדלא תניא. איסור העברה ד"א ברה"ר בשבת הוא מדאורייתא, והוא מבאר ע"י קנין ד"א שהוא תקנה מדרבנן. ועוד, קנין ד"א אינו נוהג ברה"ר אלא רק בסימטא וצידי רה"ר והיאך מבאר הוא את הדין העברה ברה"ר? אלא, על כרחינו לומר שכונתו, שלכל אדם יש ד' אמות שהם "מקומו" מבחינה טבעית, גם ברה"ר. ולכן אסור להוציא מ"מקומו" לרה"ר, דהיינו להעביר ד' אמות ברה"ר. והוסיף בעה"מ, ש"מקומו" הטבעי הזה, הוא שעומד בבסיס התקנה של קנין ד' אמות.

2. הסבר דעת הב"ש

לאור דבריהם של בעה"מ והריטב"א, נראה שאפשר להציע הסבר לדין ד' אמות, לפיו תבואר גם שיטת הב"ש. לכל אדם יש ד' אמות שהן "מקומו" מבחינה טבעית, בין בסימטא ובין ברה"ר. אלו הן הד' אמות אשר בעטיין לפי דעת המאור והריטב"א אסור להעביר חפץ בשבת מחוץ לד' אמות ברה"ר. חכמים תקנו, כדי שלא יבואו לנצויי, שמי שנמצאת מציאה בתוך ד' אמותיו, יהפך "מקומו" הטבעי (ד' אמות) ל"רשותו" הקונה לו את המציאה הנמצאת בה. תקנה זו, ש"מקומו" יהפך ל"רשותו" שקונה לו, תקנו רק בצידי רה"ר וסימטא, ולא ברה"ר ממש, כיון שרבים נדחקים שם, ואם יקנו בהן עדיין יבואו לנצויי.²³

²³ בגמרא (ב"מ י,א) נאמר: "כי תקינו רבנן [קנין ד' אמות במציאה] בסימטא דלא דחקי רבים, ברה"ר דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן". ובאר רש"י: "שהרי אין לאדם שם אמות מיוחדות, שהרבה חברים יש לו בתוכה עומדים אצלו". ומשמע בפשטות, שאין לו שם כלל ד' אמות. אך המאירי (שם ד"ה ארבע) כתב: "ותקנה זו שלא יבואו לידי מריבה, ומכיון שיראוה תוך ארבע אמות של חבריהם יניחוה להם, בד"א בסימטא או בצידי

עוד תקנו חכמים שגם לענין גט יהפך "מקומה" הטבעי של האישה (ד' אמות) ל"רשותה" שתוכל לקנות לה את הגט, משום עיגונא. תקנה זו תיקנו גם ברה"ר.²⁴ אלא, שחכמים הגבילו תקנה זו, שאם קדם אדם לתוך ד' אמות, אפילו אם הוא לא זכה בד' אמות, ו"מקומו" לא הפך ל"רשותו" הקונה לו, היות וזהו "מקומו" של הראשון לא רצו לתקן לזה שבא אחריו שיהפכו ל"רשותו" הקונה של השני. לפי זה, אפילו אם קדם אדם שלישי לתוך ד' אמות ברה"ר, ואח"כ באה לשם האישה ורוצה לקנות בד' אמות את הגט, אינה יכולה. שכן, אע"פ שלא תקנו לאדם השלישי שהד"א יהפכו ל"רשותו" לענין קנין מציאה ברה"ר, כיון שהן "מקומו" לא תקנו שהד' אמות יהפכו ל"רשותה" הקונה של האישה.

נמצא, מבואר כדברי הבי"ש, שגם ברה"ר אם קדם שלישי לד' אמות תו אין האישה זוכה בהן בגט. באופן דומה יש לבאר, שגם כשהבעל קדם לתוך הד' אמות לפני האישה אין האישה קונה הגט בד' אמות אלו, מכיון שהן "מקומו" של הבעל, והרי זה מונע מהאישה שיהפכו לרשותה הקונה לה. ונמצא, שדין הבעל כדין אדם שלישי.

אלא, שעדיין זקוקים אנו ליישב את קושית רעק"א והתו"ג מהגמרא שקבעה שאי אפשר לצמצם, ולפי דברינו, בנקל אפשר ע"י שלישי שקדם והלך. בזה נראה, שיש ליישב הקושי כפי שכתב בעל תפארת ישראל (גיטין פ"ח, בעז א) שכשקדם שלישי, אע"פ שבזמן שהוא עדיין עומד בתוך הד' אמות אין האישה זוכה בהם שיקנו לה, מכל מקום, כשהשלישי ילך, לא יזכו האיש והאישה

רשות הרבים או בשדה שאין לו בעלים, הא ברשות הרבים אין ארבע אמות קונין לו, מתוך שרבים דוחקים ועוברים ברשות הרבים יבאו תמיד להזדווג תמיד בתוך ארבע אמות, ויבואו לידי מריבה". יתכן וגם ברש"י ניתן לפרש כך, שאע"פ שיש לו ד' אמות (מקומו הטבעי), כיון שהן לא מיוחדות לו בפועל, אלא יש שם חברים, לא רצו לתקן שיקנו כדי שלא יבואו לידי מריבות. אכן, כך כתב חידושי הרי"ם (ד"ה בתוס' הקשו) בדעת רש"י. וראה בספר בנין יהושע (בי"מ י, ד"ה ברש"י ז"ל) שדן בדברי רש"י, והעלה שני הפירושים הנ"ל, וכתב שהנפ"מ היא האם מועיל ד"א ברה"ר בגט, בקידושין ובגניבה. שלפי הטעם הראשון, שאין לאדם ד' אמות ברה"ר - גם בהם לא יועילו ד' אמות ברה"ר. ולפי הטעם השני, שזה רק משום אנצויי - זה שייך רק במציאה, אבל בגט צריך להועיל ברה"ר. ומזה העלה שכוונת רש"י כפירוש הראשון, ושד' אמות לא מועילות ברה"ר בגט. ויש להעיר, שאדרבא, מכאן ראיה לפירוש השני, שכן לפי רש"י ד' אמות מועילות בגט גם ברה"ר, כפי שצינו לעיל בהערה 7.

²⁴ לפי"ז, גם לסוברים שד' אמות קונות בגט ברה"ר, תקנת ד' אמות במציאה ובגט נסמכות על יסוד משותף, ש"מקומו" הטבעי של אדם הופך לרשותו. ודלא כדברי שו"ת ביה"ל שלמ"ד שד' אמות ברה"ר מהני בגט ההכרח לומר שזו תקנה בפניע, ואינה תלויה כלל במציאה, עיי"ש. ופשוט שלסוברים שד' אמות בגט הן מדאורייתא (לעיל הערה 11), ד' אמות בגט ובמציאה שונים במהותם.

ביחד בד' אמות, אלא מי מהם שקדם הוא זה שיזכה בד' אמות. ונמצא, שנכונים דברי הגמרא שאי אפשר לצמצם.²⁵ התפא"י אף הוסיף וחזק את דבריו: "תדע, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שיקנו ד' אמות דלא אתי לנצויי, הרי ברשות הרבים מצוי כך זה הולך וזה בא ודחקו ועיילי לסימטא, ואכתי אתו לנצויי. אלא ש"מ דדמי קנית הד' אמות לאחות לאשה דמתלי וקאי (יבמות לב, א) וכו'".²⁶

3. ביאור דברי רעק"א בשו"ת ח"ב, צו

על פי דברינו, ניתן לבאר גם את שיטת רעק"א בתשובה אחרת. הבאנו לעיל (ב 2) שלפי רעק"א והתו"ג והטעם לכך שאם הבעל קדם לתוך הד' אמות הוא מעכב את האישה מלקנות הגט, הוא משום שגם הבעל שייך לעניין הגט. ואולם, בתשובה אחת (ח"ב צו) כתב רעק"א הסבר אחר לכך.

רעק"א נשאל מדוע ברה"ר כשקדם הבעל היא אינה מגורשת הרי אין לבעל ד' אמות ברה"ר. והוסיף רעק"א שגם בסימטא קשה, שהרי חז"ל תקנו ד' אמות לטובת הקונה אבל לא בעל כורחו, כמו שמוכח מהגמרא בב"מ (י, א) שכתבה שבנפילה ניחא ליה דליקני, בד' אמות לא ניחא ליה דלקני. והיינו, שאינו רוצה לזכות בד' אמות שיהיו חצירו. אם כן, רצונו לגרשה בנתינה בד' אמות והריהו כאומר לא ניחא לי דליקני לי הד' אמות.²⁷

וענה רעק"א:

על כורחך אף אם אין קנויים לו, מ"מ בתוך הד' אמות של אדם אין קנין לאחר לצאת בזה מרשות המוכר, דהד"א הם שייכים לאדם, ולא תקנו חז"ל שיצא החפץ מרשות המוכר מתוך ד' אמות שלו שיהי

²⁵ יתכן וניתן ליישב קושיא זו באופן נוסף. בתוספות הרא"ש (ד"ה והא) כתב על קושית הגמרא והא אי אפשר לצמצם: "ואפילו אי אמרינן דבידי אדם איפשר לצמצם, הי"מ במתכוונים לצמצם, אבל אינו מצוי שיתכוונו ויצמצמו". באופן דומה כתב התפא"י בשם מוה"ר וואלף שקושית הגמרא והא אי אפשר לצמצם אין פירושה שאין אפשרות מציאותית לצמצם, אלא שזה דוחק להעמיד את המשנה במציאות כל כך רחוקה ששניהם הגיעו ביחד ממש. לפי"ז, יתכן וניתן להרחיב ולומר שגם העמדת המשנה במקרה שהיה שלישי שקדם לתוך הד' אמות לפני האיש והאישה והלך, היא מציאות רחוקה שלא רצו להעמיד כך את המשנה. ואולם, יתכן ויש לדחות זאת ולומר שמציאות של אדם שלישי שקדם והלך אינה כ"כ רחוקה.

²⁶ ואולם, בעל התפא"י הכריע כסברת רעק"א והתו"ג.

²⁷ והוסיף שם, שבדאי אם אמר במפורש שאינו רוצה לקנות הד' אמות צריכה להיות מגורשת, אך לא משמע מכך בגמרא שנקטה בסתמא קרוב לו אינה מגורשת.

הד"א קונים לאחר, וא"כ גם ברה"ר הכי הוא, כיון דלאו משום קנין חצר לדידיה אתינן עלה.

לכאורה דבריו קשים, שהרי אם לא הקנו לבעל ד' אמות לענין הגט ואינו נחשב שייך בגט, מדוע הד' אמות נחשבות כרשות המוכר לענין שאינו יכול להקנות שם. אולם, על פי דברינו לעיל, שד' אמות הן "מקומו" הטבעי של אדם, ולא מכח התקנה, ניתן לבאר את דבריו.²⁸ רעק"א למד כמו הב"ש, שהתקנה היתה ש"מקומו" הטבעי יהפך לרשותו הקונה לו, אלא, שבניגוד לב"ש שלמד שחכמים הקנו לו את הד' אמות לגמרי, לפי רעק"א חכמים הפכו את מקומו לרשותו הקונה לו רק לענין אותם הדברים שהוא שייך בהם. ולכן, אם קדם שלישי לפני האישה והבעל, אינו מעכב את הגירושין שהרי אינו שייך בגט. אולם, שונה הדבר ביחס לבעל שקדם לתוך ד' אמות לפני האישה. אע"פ שגם הבעל לא זכה בד' אמות לענין הגט שהרי אין טעם לתקן לו, ואף אינו חפץ בתקנה זו, מכל מקום אינו יכול להקנות שם את הגט לאשתו. שכן, הוא אינו יכול להוציא את הגט מרשותו באותן ד' אמות שהן "מקומו" הטבעי. רק אם האישה קדמה וכבר זכתה בד' אמות שיהיו רשותה הקונה לה, אז, גם אם הבעל נכנס לתוך הד' אמות יכול לתת לה את הגט. שכיון שהד' אמות הן כבר רשותה לקנות, תו אין מקומו הטבעי מונע ממנו מלהקנות לה ע"י הד' אמות. לפי דברי רעק"א דברים אלו יהיו נכונים גם במתנה. שאם קדם המקנה לתוך ד' אמות, אינו יכול להוציא מרשותו חפץ ולהקנותו לקונה ע"י הד' אמות כיון שהם מקומו של המקנה, אא"כ קדם הקונה לתוך הד' אמות.

ה. סיכום

נחלקו הפוסקים באופן קנין ד' אמות:

א. לדעת התו"ג ורעק"א, חכמים תקנו לאדם שד' אמות קונות לו רק לפרטי הדברים, דהיינו, רק לאותם דברים ששייך בהם. לכן, אם קדם אדם שלישי לתוך ד' אמות, בסימטא או ברה"ר, הוא אינו מונע מהאישה הבאה אחריו מלזכות בגט בד' אמות. לעומת זאת, אם קדם הבעל הריהו זוכה בד' אמות כיון שהוא נחשב שייך לענין זכיית הגט.

²⁸ יתכן וכוונת דבריו כמו הסברו של ביה"ל (ג) דלא תקנו בכ"ג משום דהוי תרתי דסתרין, ודו"ק.

ב. לדעת ביה"ל, התקנה היתה כללית, ומי שזכה בד' אמות לענין אחד זכה בהם לכל הענינים. לכן, אם קדם הבעל או אדם שלישי בסימטא לפני האישה, מתוך שזכה בד' אמות לענין מציאה, זכה בכל הד' אמות והריהו מונע מהאישה מלזכות שם בגט. אבל אם קדם שלישי ברה"ר, כיון שאינו זוכה בד' אמות לענין מציאה אינו מונע מהאישה מלזכות שם בגט. שונה הדבר אם קדם הבעל ברה"ר, שאע"פ שגם הוא אינו זוכה בד' אמות לענין מציאה, מכל מקום חכמים לא הקנו לאישה את הד' אמות בכגון זה. העמודי אור נקט בגישה דומה.

ג. הב"ש כתב שגם ברה"ר אם קדם שלישי הריהו מעכב מהאישה מלזכות בגט, וניסינו לבאר את דבריו בעקבות הריטב"א ובעל המאור. ד' אמות הן "מקומו" הטבעי של כל אדם, ותקנת חכמים היתה להפוך את מקומו לרשותו הקונה לו. ואולם, אם קדם שלישי או הבעל לד' אמות ברה"ר, אע"פ שלא זכו שם בד' אמות שיקנו להם, מכל מקום, כיון שזהו מקומם הטבעי הרי זה מונע מהאישה שתזכה בד' אמות אלו שיהפכו לרשותה הקונה לה את הגט. על פי יסוד זה בארנו גם את דברי רעק"א בתשובה, כמובא לעיל.